

Јелисавета СУБОТИЋ, Никшић

СУФИКС -ЈЉ У НЕКИМ МЈЕСНИМ ИМЕНИМА ЊЕГОШЕВЕ ЦРНЕ ГОРЕ*

Овај прилог посвећен је анализи данас непродуктивног суфикса -јљ (< — *io*) у категорији мјесних имена. Служимо се именима села Његошеве Црне Горе, која нам је представио др Љ. Дурковић-Јакшић према фотокопираном рукопису оригинала који се чува у Словенском институту у Прагу, а у заоставштини П. Ј. Шафарика.¹ Оригинал представља званични попис, сачињен старијим ћириличким писмом, имена нахија, племена и села, настао по Његошевој заповијести. Попис је послао Шафарику Стеван Хркаловић, који је 1838. г. боравио у Котору. У нашем раду не претендујемо на исцрпност језичке анализе ове грађе, користимо се само једним њеним малим дијелом.

I

Образовања са суфиксом -јљ сматрају се веома старим.² Мада са синхроног аспекта непродуктиван, у дијахронији је суфикс -јљ (< — *io*) био у моционој употреби као творбени тип. Мјесна имена из наше грађе разликују мовиране маскулинуме,

* Реферат није саопштен на Скупу.

¹ Др Љубомир Дурковић-Јакшић, *Имена села Његошеве Црне Горе*. — Гласник Етнографског музеја на Цетињу. Цетиње 1961. књ. I, 43—49 +13 факсимила на страницама 52—61. Оригинални рукопис је на 12 страница. На првој пише *Imena Černohorských Wesnic. (Psano w Černéhoře. Poslano od Hrkaloviće)* 1840. г., а на посљедњој *Имена црногорских села*, исписано руком Димитрија Милаковића.

² Овај суфикс је по своме поријеклу продукт прасловенске епохе; познат је и осталим словенским језицима, а до XIV вијека био је продуктиван. Уп. А. Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves*. — T. IV *La formation des noms*. Paris 1974, 436, F. Nicula, *Polskie nazwy miej-*

неутруме и фемининуме. Сви се они јављају самостално, изван моционих парова.

-јь као моциони творбени формант у мушком роду: *Братежъ* 53,³ *Добронѣжъ* — до 53, *Гађи* 55, *Кођи* 61, *Предишъ* 52;

-је као моциони творбени формант у средњем роду: *Бађе* 59, *Вражегрмци* 59, *Ліешнѣ* 60, *Ліеште* 61, *Птичѣ* 61, *Срабче* 61, *Старче* 60;

-ја као моциони творбени формант у женском роду: *Кржана* 61, *Мадежа* 58, *Оря лука* 58, *Сретња* 58.

II

Морфолошки творбени елементи

Основинске морфеме са суфиксом -јь, -је, -ја припадају различитим глаголским основама, девербативног су поријекла или су то именичко-придјевске основе, деадјективног поријекла. У двостепеној суфиксацији, у нашим примјерима, везују се и са суфиксима *eg, *ьпъ такође код основа поменутих граматичких категорија.

1. Девербативног су поријекла слједећа мјесна имена: *Братежъ*, *Гађи*, *Кођи*, *Мадежа*, *Предишъ*, *Сретња*.

2. Деадјективног су поријекла мјесна имена: *Бађе*, *Вражегрмци*, *Добронѣжъ* — до, *Кржана*, *Ліешнѣ*, *Ліеште*, *Оря лука*, *Птичѣ*, *Срабче*, *Старче*.

Ради утврђивања мотивираности, наведеним формама додајемо и савремене лексичко-семантичке аналогije.

III

1. *Братежъ*, *Предишъ* су девербативи настали од основинских морфема глагола *брѣти* (РСКЈ I, 262), и двостепеног суфикса *eg + -јь, уп. данашње: *дѣреж*, *лавеж*, *мјтеж*, *палеж*,

scowe z sufiksem -jъ. — Rosprawy Komisji Językowej V, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 1965, L. Rospond, *Staskie studia toponomastyczne II. Possessiva*. — Rosprawy Komisji Językowej III. Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 1961, 7, Й. Заимов, *Български географски имена с -jъ*. Институт за български език, БАН, София, 1973, 5, Никола Родић, *Топоними с посесивним придевом на -jъ (-овъ, -ипъ) у Светостефанској, Дечанским и Арханђеловској хрисовуљи*. — Втора југословенска ономастичка конференција, Скопје (Македонска академија на науките и уметностите), 1980, 301—320. За овај се суфикс каже да је очуван у топонимији у вези с апелативима и у сложеницама у поименичењу за сва три рода (Скок ЕР I, 741). „Речи са jъ су махом усамљене предметне речи, тако је и са je, док наставак jā бар у извесним случајевима има још продуктивности... Мало их има од глаголске и придевске основе (Белић Грађ. речи, 71).

³ Бројка уз наведено мјесно име означава страницу рукописа факсимила у прилогу Љ. Дурковића-Јакшића, *Имена села Његошеве Црне Горе* (в. нап. 1).

рибеж (Белић Грађ. речи, 70), мјесно име *Предишъ* можемо извести из основе *дихъ*- од које постоје савремене форме: *дйсај/дйсај* (РСКЈ I, 687), *прѣдисање* (РСКЈ IV, 906), *прѣдихъ*, *предах'* (Скок ЕР I, 16).

Мадежа и *Сретња* могли би бити називи истог деривационог и семантичког типа по поријеклу. Мјесно име *Мадежа* је облик са редукованим *-л-* у иницијалном слогу, настао као резултат везе наставка *-ја* с придјевима који су имали и глаголе од исте основе поред себе, савремена форма би требало да гласи *младња*, идентично деривационом типу: *грожња*, *хитња*,⁴ уп. и данашње *младати* (РСКЈ III, 390), *младити* 'подмлађивати се' (РСКЈ III, 392), са широким семантичким пољем придјева: *млад*, *млада*, *младо*, између осталих наводимо примјер *младар/младница* 'млада нова грана', 'млада воћка', 'млада дрво уопште' (РСКЈ III, 390, 392). За мјесно име *Сретња* немамо данас лексичке паралеле. Изведенице *Срѣтѣње/Срѣтење* 'православни црквени празник' (РСКЈ V, 969, 970), затим *срѣтāj* (као тип *ндѣāj*, *лѣжāj*, Скок ЕР I, 16) имају у основи облик *сретъ-* према могућем *сретњ-* који је у основи нашег имена.

Гађи и *Кођи* су именички номинативи мушког рода. Семантички узајамно везани. У споменичкој грађи налазимо примјере: *множаство смиев и гадъ* (Дан. Рјечн. I, 202). Савремене су форме: *кѣт* 'пород животиња' *кѣћѣње* (РСКЈ III, 13, 19), *нѣкот* 'животињски пород' (РСКЈ III, 559), *гадарија*, *гадеж*, *гадија* (РСКЈ I, 457, 458), семантички им је близак тип *рѣђај*, изведен од перфектива на *-и-ти* (Скок ЕР I, 16).

2. Поименичену посесивност мјесних имена истог деривационог и семантичког типа налазимо код оних назива „који су били направљени од именичких општих делова“ (Бошк. Суф. 142). Такви су зоонимски апелативи: *Кржаниа*, *Оря лука*, *Птичѣ*, *Срабче*. Мјесно име *Кржаниа* има двостепени суфикс *-ѣня* пренесен на зоонимски апелатив као показатељ посесивности и припада по значењу категорији *Adjectivabstracta*.⁵ За одредницу *кржа* налазимо 'јаребица пољска... што брбоће у плићаку као паткица-кржа' (РСКЈ III, 59). *Птичѣ*, *Срабче* су мјесна имена која су вјероватно настала према радњи од општих дијелова са именичком вриједности, уп. данас форма: *птѣчјѣ*, *птѣчјѣј*, *птѣчњѣк* (РСКЈ V, 281, 282), *сврѣчјѣ/сврѣчјѣ*, *сврѣчков* (РСКЈ V, 703).

Синтагматски топоним *Оря лука* са регенском у функцији посесивне одредбе могао је бити формиран према придјеву *ѣрљѣ/ѣрловскѣ* (РСКЈ IV, 189, 190), са промјеном *-ља* > *-ја*.

Од именичких општих дијелова налазе се и мјесна имена у чијој је основи фитонимијски апелатив. Такви су називи:

⁴ Значење радње код ових именица мора се изводити из секундарне везе *ѣа* с глаголским општим деловима (Бошк. Суф. 141).

⁵ Уп. Бошк. Суф. 142.

Вражегрмци, *Лиешнѣ*, *Лиеште*, *Старче*. У основи мјесног имена *Вражегрмци* могао је бити романизам *врџа* ‚жељ‘ (РСКЈ I, 436). У форми *враже-*, *-ж-* је могло бити добијено фонетски из групе *-зј->-жј-*. Форма *врџје* добила је аналошко *-а-* према придјеву *врџѣ* (РСКЈ I, 442), народном етимологијом.

Форме *Лиешнѣ* и *Лиеште* (уп. *лијѣска*, *лијешће* РСКЈ III, 205) припадају такође категорији *Adjectivabstracta*. Мјесно име *Лиешнѣ* могло је бити поименично наставком *-ѣна* зато што је морфолошки елеменат, онај што је био испред *-ѣн-* био глаголског поријекла, а именичке вриједности.⁶

Мјесно име *Старче* могло је имати у основи посесивну форму *старџа* + *је* (уп. савр. облике: *старџаца*, *-џа* ‚биљка главочика‘ ‚драгушац‘ РСКЈ V, 999).

Од именичких општих дијелова, суфиксом *-јѣ* могло је бити изведено и мјесно име које показује одлике земљишта. Мјесно име *Баће* претрпјело је одређене гласовне промјене у свом фонетизму, губљењем *-л-* у слогу испред суфиксалног *-је*: *блат-је* > *баће*, уп. савремену форму *блатиште* (РСКЈ I, 219).

Име села *Добронѣжѣ* — *до* је сложеничка конструкција од личног имена *Нѣгѣ-* (Дан. Рјечн. II, 176—177), чије је образовање идентично класичним словенским хипокористцима са суфиксом *-јѣ*, типа: *Раѣѣ*, *Влаѣѣ*, *Миѣѣ*, *Милјѣ*.⁷

Суфикс *-јѣ* као продукт прасловенске језичке епохе налази се и у изведеним мјесним именима Његошеве Црне Горе. Он има моциону функцију у називима, а као примарни или двостепени наставак везује се за девербативне основе и за именичке опште дијелове, када су они били показатељи посесивности.

Мотивирање овако насталих имена налази се у радњи основинске морфеме или се оно односи на својство зоонимијског, фитонимијског или геоморфолошког апелатива у основинској морфемима.

Мјесно име *Добронѣжѣ* — *до* има у основи хипокористик.

Наведена морфолошка образовања суфиксом *-јѣ* налазимо према категоријама *Verbalabstracta* и *Adjectivabstracta* у студији Р. Бошковића, *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*.

Скраћенице

Белић Грађ. речи Др Александар Белић, *Савремени српскохрватски језик II део: Наука о грађењу речи*. — Београд (Научна књига), 1949, 329.

⁶ Уп. Бошк. Суф. 142.

⁷ Уп. Радосав Бошковић, *Белешке о имену Немања*. — Ономатолошки прилози (Српска академија наука и уметности), Београд 1979, књ. I, 5—8.

- Бошк. Суф. *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници у књижи: Радосав Бошковић, Одабрани чланци и расправе.* — Титоград 1978, 49—175.
- Дан. Рјечн. I, II *Ђура Даничић, Рјечник из књижевних старина српских.* — У Биограду (у Државној штампарији) 1863, књ. I (А-К), XI+521, У Биограду (У Државној штампарији) 1863, књ. II (Л-П), 519.
- РСКЈ *Речник српскохрватскога књижевног језика.* — Нови Сад—Загреб (Матица српска—Матица хрватска), 1967, књ. I (А-Е), 7—871, 1969, књ. III (К-О), 9—914, Нови Сад (Матица српска) 1971, књ. IV (О-П), 9—1013, 1973, књ. V (П-С), 9—1043.
- Скок ЕР I *Petar Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* — Zagreb (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti) 1971, knj. I (А-Ј), XXXVIII + 788.

Jelisaveta SUBOTIĆ, Nikšić

THE SUFFIX -ЈЪ IN SOME LOCAL NAMES OF NJEGOŠ'S MONTENEGRO

Summary

The paper refers to the analysis of the today unproductive suffix *-jъ* (< *-io*) in local names of the Montenegrin villages which were recorded at Njegoš's order. Only a smaller part of this material, written in older Cyrillic alphabet, served for the mentioned analysis. The photocopied handwriting of the original roll of the names of Montenegrin districts and villages were presented in the work of dr Lj. Durković-Jakšić, *Names of the Villages of Njegoš's Montenegro*. The Herald of the ethnographic museum at Cetinje, Cetinje 1961, vol. I, 43—49 + 13 facsimiles on pages 52—61. The original Roll is kept in the inheritance of P.J. Safaric in the Slavic institute in Prag.

The suffix *-jъ* as the product of the Proto-Slavic language stage is found in the local names of Montenegrin villages. It has a motion function. Morphologically it is added to the deverbial bases and to the common noun parts, when they indicate possessiveness. The motivation of the local names derived by the suffix *-jъ* refers to the actions of the basic morphemes or the feature of the zoonomic, fitonomic or the geomorphologic appellative. Such are the names: *Братежъ, Гађи, Коћи, Предишъ, Бађе, Вражегрмци, Лиешнъ, Лиеште, Птичъ, Срабче, Старче, Кржания, Мадежа, Оря лука, Сретня.*

In the name of the village *Добронъжъ-до* there is a hypokorizomaic formation.

The above mentioned morphologic formations are found in the categories *Verbalabstracta* and *Adjectivabstracta* according to the study of P. Воšković, *The Development of the Suffixes in South-Slavic Language Community.*

